

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שס"ט | פרשת ויגש | תשע"ט | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

האם נשים חייבות

בסעודה רביעית

א - איתא בשבת (ק"ט): אמר ר' אלעזר לעולם יסדר אדם שולחנו בע"ש ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית. ואמר ר' חנינא לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית.

וכ"כ **הרמב"ם** (פ"ל מהל' שבת ה"ח) - מסדר אדם שולחנו בע"ש ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית. וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית. כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו.

והטור והשו"ע הזכירו דברי ר' חנינא אחר דיני הבדלה (סי' ש) דלעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת אפי' אינו צריך אלא לכזית.

וביאר **הגר"א** (בהנהגותיו לשו"ע שם) דפת דוקא כמו בערב שבת, דמימרא דר"א ור"ח כהדדי איתמר בגמ'. ומפשטות דברי הגמ' נראה דסעודה זו היא חיוב גמור כדינא דר' אלעזר גבי ערב שבת, וכמ"ש הגר"א.

ואולם **הגר"ז** (סי' ש) כתב דא"צ להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה רביעית כראוי, שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר.

וכיוצא ב' **כתב המשני"ב** (סי' ב) - ודע דמ"מ סעודה זו אינה חובה עליו כמו השלוש סעודות של שבת דשם אסמכוהו אקרא וזהו רק מצוה בעלמא, ונפק"מ היכא דאינו יכול לקיים כולם. **ובשה"צ** (שם סי' ט) כתב נפק"מ עוד היכא דיש לו בשר או דגים וכדו' בצמצום מוטב ליפות בהן יותר את השלש סעודות.

ואולם אף שצ"ע בשה"צ (סי' ח) דכ"כ בגר"ז, מ"מ שניה מעט מלשון הגר"ז וכתב דאינה חובה כ"כ כג' סעודות, ולא כתב דאינה חובה כלל והו"ו רק מצוה מן המובחר. ונראה מדבריו דאינה חיוב מיהא איכא. וכן נראה ממה הוצרך לבאר דנפיק היכא דאינו יכול לקיים כולם, או לענין בשר ודגים, ולא כתב כפשטם של דברים דנפיק דאינו מחוייב בה.

וכתב עוד המשני"ב (שם סי' ב) דמשמע בגמ' דיקבע סעודה זו על הפת לכתחילה כמו בשאר סעודות שבת, ואם אין לו או שחושש לאכילה גסה יקימנה במזונות או ע"פ בפירות.

ב - כתב המדרי"ם (שבת שצ"ז) דר"ת כתב להר"ר משה ממונטשי"א דנשים חייבות בשלש סעודות אע"ג דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא, דאף הם היו באותו הנס דלחם משנה, והן חייבות לבצוע על שתי ככרות. **והרמב"ן** (שבת ק"ז) אחר שהביא דברי ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות, כתב דא"צ לטעמו, שבכל מעשה שבת איש ואשה שווין.

וכ"כ **הר"ן** (שבת מד.) דא"צ צורך לטעמו דר"ת, שבכל מעשה שבת איש ואשה שווים כדליפנין (בכרות כ.) מזכור ושומר את שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ובכלל זה הו"ו כל חיובי שבת.

ובשיבולי הלקט (סו"ט צ"ג) כתב דמדברי הגמ' בכתובות (סד.) גבי המשרה את אשתו על ידי שלישי, מוכח דנשים חייבות בשלש סעודות. ותימה דהרי היא מצוות עשה שהזמן גרמא וכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ונראה בעיני שעל כולם הוא אומר אכלוהו היום וגו' ובין אנשים ובין נשים נתרבו באכילה זו [ועיין **באלף לך שלמה** (סי' ק"ד בהג"ה) דכתב הגרשני"ב דצ"ל דטעמא דשיבולי הלקט אינו הטעם הנזכר בר"ת ע"ש].

וכדברי הראשונים הנזכרים פסק **המחבר** (סי' רצ"א סי' ט) דנשים חייבות בסעודה שלישית. ועיי' **במג"א** (סי' י"א) דהביא הטעם הנזכר בשיבולי הלקט. ועיי' **במשני"ב** (סי' כו"ה) דהביא את ג' הטעמים הנזכרים בראשונים.

[ובספר **הישר** לר"ת (חלק השו"ת סי' ע"א ד) איתא טעם נוסף דחייבות הנשים בג' סעודות, דמצוה עשה דרבנן

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לזוץ בטיפה העלולה לנחות בשבת

א. הפלגה בספינה בימות החול או בערב שבת. ב. גזירת שייטס או שמא ינהיג הספינה. ג. תחומים או ביטול עונג שבת. ד. ספינות, רכבות ומטוסים. ה. גורם לחלל שבת באונס. ו. איסור דא"ו או דרבנן. ז. חילול בשב ואל תעשה. ח. מה בכלל דבר מצוה. ט. ספינה עם הכפויים. י. הפלגה בשבת. יא. הדין של הפלגה בימינו וכשישראל מנהיג הספינה. יב. יציאה בערב שבת כשמסתמא יגיע לפני שבת.

יש לדון בשאלה שכיחה בימינו, טיסה במטוס, הפלגה בספינה ונסיעה ברכבת כלשהי לשחות שם בשבת. ונדון בזה בכמה אופנים: כשיוצא לדרכו במשך השבוע, בערב שבת או בשבת עצמה (כשהדבר אינו כרוך במלאכה).

א. הפלגה בספינה בימות החול או בערב שבת
איתא **בשבת** (ו"ט) אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת בד"א לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי, ופוסק עמו ע"מ לשבות ואינו שובת דברי רבי, רשב"ג אומר אינו צריך. [וכת' **המ"א** (סי' רמח סי' ב) שהאיסור הוא מיום רביעי בשבוע, אולם דעת **הגר"א** (שם) שרק מיום חמישי אסור, וכן הכרע **המ"ב** (סי' ד)].

ועי' **ברש"ם** הובא **בתוס'** (עירובין מג. ד"ה הלכה) שפירש דלעולם מותר להיכנס בספינה מבעו"י בער"ש אפי' הולכת חוץ לתחום בשבת ורמב"ם ממיילא אזלא ואיהו לא מידי עביד ובלבד שלא יצא חוץ לספינה והספינה כולה כד' אמות, והא דאין מפליגין פחות מג"י, אתיא כב"ש דלא שרו לעשות מלאכה בער"ש אלא בכדי שיעשו מבעו"י, אבל לבי"ה מותר, ע"כ.

והר"ן (שם ד"ה ת"ר) הביא בשם **הרמב"ן** שהאיסור הוא בישראל השוכר כל הספינה שכל מלאכה הנעשית בה אינה נעשית אלא בשבילו, אבל בספינה שרובה נכרים, המלאכה על שם הנכרי היא נעשית ולפיכך נוהגים עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מער"ש ומסדרין שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שבייתה, ע"כ.

וכתב **הב"י** (שם) דלא קיי"ל כהרשב"ם, **והשו"ע** (שם) השמיט דבריו ודברי הרמב"ן. אבל **המהרי"ק** (סוף שרש לה) כת' שעל הרשב"ם והרמב"ם סומכים במקצת מקומות ללכת בספינה בשבת. וכ"כ **הביאור הלה** (על סעי' ג ד"ה וכן) בספינה שרובה נכרים. ושאר הראשונים חלקו על הרשב"ם והרמב"ן ונקטו לאסור הפלגה מער"ש ונח' בטעם הדבר כמבואר להלן.

ב. גזירת שייטס או שמא ינהיג הספינה
והנה ר"י הובא **בתוס'** (עירובין מג. ד"ה הלכה) פירש שאיסור הפלגה הוא משום שאסור לשוט בשבת גזירה שמא יעשה חבית של שייטס כדמוכח בש"ס שבת **והובא** (שהוא לשוט בשו"ע רס"י שלי"ט). ועוד טעם כתבו שם, גזירה שמא ינהיג הספינה והו"ו כמולוכה ד' אמות בכרמלית. וביאר **הב"י** (שם ד"ה ומ"ש רבינו ה"ו) דלדעה זו הטעם דשרי לפני ג"י, כי יש היכר בדבר כי לא שרין ליה בפחות מג' ימים, וע"כ שוב לא יעשה חבית של שייטס ולא ינהיג את הספינה. **והמאירי** (שם) דחה טעמו של ר"י כי בספינה אדם נח בתוכה ואין בה סרך שיטה כלל. ועי' **בשו"ע** סי' רמ"ח שהשמיט טעמו של ר"י, כי קודם שבת לא אסרו משום שט כמבואר **בב"י** (שם). וכמ"כ המש"ט טעם השני הנהיג. ועיי"ש שאפי' חלפלי צמח בשבת עצמה פעמים מותר באופן שקנה שביטה מער"ש דבכה"ג לא חיי לגזרה של שט כי באופן זה הספינה נחשבת כביתו. **ובחלקת יעקב** (או"ח סי' קפ"א אות ב) כתב דיי"ל שספינות של ימינו שפועלות ע"י מנוע וכדו' אינם בכלל הגזרה דלא דמי לשט, ונקט להקל בשעת הדחק אף ללא קנין שביטה, עיי"ש. ועי' עוד להלן לענין הפלגה בשבת עצמה.

ג. תחומים או ביטול עונג שבת
והר"ח (שבת שם) כת' שיש מפליגין כי בזמן שגוששת אין במים י' טפחים ומשום גזירת תחומין נעו בה, אבל למעלה מ"י לא גזרו ומשום הכי נהגו להפליג בים הגדול.

והר"ף (שבת ב. ר"ף) דחה טעם זה וכתב שהוא משום כי בנסיעה יש ביטול מצות עונג שבת דכל ג' ימים הוא להו שינוי וסת משום נענוע הספינה וכו' והיינו טעמא דלדבר מצוה שרי משום דפטריי עונג דהיוסק בעונג דמצוה פטור מן המצוה. וכת' **הרא"ש** (שבת סי' לח, ועי' עירובין פ"ד סי' י) **שליט"א** (שם אות ב) שלפי הרי"ף בנהרות הנוגעים באינו מצטער שרי. וכ"כ **המגיד משנה** (שבת פ"ל ה"י) בשם הרמב"ם בתשובה, וכן הביא **הטור** (שם). וכהר"ף פסק **הרמב"ם** (שם). ועי' **בשו"ע** שם סי' ב' שהביא להלכה טעם הרי"ף וטעם הרי"ף (ובסעי' ד') הביא טעמו של הרי"ף המובא להלן.

ועי' **במהרי"ק** (שרש במ"ה) שפירש שהרי"ף לא ס"ל טעמא דאיסור תחומין כי כל שצנכס בספינה ג"י קודם השבת אע"פ שהספינה הולכת במים שאין בהם י"ט שרי. **והב"י** (שם) השיג עליו תשובות הרמב"ם שאסור באין בהם י"ט ומסתמא לא פליג על הרי"ף רבו. וכן הוא **ביאור הגר"א** (על סעי' א), אבל **הב"ח** (אות ה) האריך להוכיח כהמהרי"ק, כי נכנס בתוכה קודם שבת והילוך הספינה חוץ לתחום מלאכה הנעשית מאליה היא, וע"כ לעולם אפי' בפחות מ"י אין איסור תחומין במים להרי"ף והרא"ש, ע"כ. וכן פסק **הרמ"א** (שם א) במפליג ג"י לפני שבת. וביארו **הט"ז** (שם) **והמ"ב** (סי' י) דשרי בכה"ג כי יצא בהיתר. וכן הוכיח **הא"ח** (צ"ב ד) ממה דמתירין בסעי' ד' (ויבואר להלן) להפליג בכה"ג אף שישאלו עצמו עליו חילול, והביאו **המ"ב** (סי' א). ועי' **במג"א** (שם ד) שהב"י חזר בו מדבריו הנ"ל. ועי' **בפמ"ג** (או"ח סי' ט) ד.

ד. ספינות, רכבות ומטוסים
ויש לומר שבמונע לא שייך כ"כ טעמו של הרי"ף כי האניות מובנות באופן מיוחד ע"מ למעט הנינוע של הספינה וכן ספנים מקצועיים מולוכים אותה, וכן י"ל לענין טיסה במטוס שבר"כ אין חשש לנענוע כ"כ. וכעין זה מצינו **במאירי** (שבת שם ד"ה שמונה) שכת' שמי שהורגל בכך כיון שצ"ע כ"כ רשאי להפליג בער"ש. וכ"כ **הרדב"ז** (ח"ד סי' עז). וכן **המור וקציעה** (שם) נקט שספינות שהם ע"י ספנים ולא ע"י הרוח אין בהם משום ביטול עונג שבת. וכן דעת **הגר"ש** **זצ"ל** (הל' שבת בשבת ח"א פ"ב ג' פ"ט) פרט למי שבכל אופן קשה לו הנינוע. ודעת **הגר"ק שליט"א** (חוט שני ח"א פ"ח סי' א) להחמיר אף בטיסה במטוס, וכ"כ **המנח"ם** (ח"ב סי' קו אות טו) **והבי"א** (ח"א סי' כא אות ט) (לענין טיסה במטוס). ונראה שדבריהם אינם מוכרחים.

אלא דכאמרי על לודן אם שייך בטיסה טעמו של הרי"ף, **ובצ"א** (שם אותיות יא-ג) כת' שבזה חמור מטוס מספינה, כי ספינה הולכת על המים ששם אין בכלל איסור תחומין דא"ו לכו"ע, ולכן מקיליגן בה כשהולכת למעלה מעשרה דהו"ל ספק דרבנן ולולא (עי' או"ח סי' ת"ד), משא"כ במטוס שטס מעל פני היבשה ששם איסור תחומין של י"ב מיל דא"ו, ולכן כשטס למעלה מעשרה הו"ל ספק דא"ו. ולחומרא. ועיי"ש שכתב שבאמת י"ל שגם במטוס שהוא ספק דרבנן לקולא, לשיטות הסוברים שבעה"ז אין לו דא"ו. דממלא לפי"א אין לו בכלל איסור תחומין דא"ו, אלא שמהרמב"ן משמע שמקילין דוקא במים משום דאינו דומה כלל לדגלי מדבר, ע"כ. ועי' מש"כ בזה **במנח"ם** (שם אות טו).

ועי' עוד **בצ"א** (שם אות ד) שכת' שר"י שאסר משום גזרת השייטס לא שייך לאסור מטעם זה לטוס במטוס ער"ש, משום דחבית של שייטס יכול כל אדם לעשות, ועוד דהגזירה היא על בעל המיטה ואסור בספינה משום דהו"ל ג"כ כשט, ולא שייך כ"ז במטוס, ומה שעלול להתקלקל על שיד לבשל המטוס ולבשל המומחה לכך, ע"כ.

ובמנח"ם (שם) האריך לאסור טיסה בשבת ע"פ **החת"י** (צ' וליקוט' סי' צ) שאסור לנסוע ברכבת כי בזה משום איסור תחומין, ואף לסוברים שלמעלה מ"י אין תחומין, מ"מ ברוח ד"ט יש איסור תחומין, וע"כ אסור אף אם עולה ג"י קודם שבת, ולולא הטעם של תחומין יש לאסור מחמת שגופו מתנדנד בנסיעה יש בזה משום ביטול "למען ינוח" לפי דעת הרמב"ן בפירושו עה"ת. אלא שיש לענין דבריו ע"פ הכרעת המ"ב ועיי"ש שאין חשש תחומין כשיוצא בהיתר, ומשום הא דלמען ינוח מצינו חולקים על הרמב"ן כמו שבארנו בסוף בגליון ק', ועוד אף לסוברים כותיה, ברכבות של ימינו (וה"ה לכא"ו במטוס כנ"ל) ששקטות הם לכא"ו לא שייך טעם זה. ועי' **במהרי"א** (או"ח סי' נח). ועי' עוד להלן.

ה. גורם לחלל שבת באונס
ובר"ה (שם) מבואר טעם אחר אמאי אסרין הפלגה בספינה ער"ש, והיינו משום דכולהו מקום סכנה הוא וכל ג"י קודם לשבת קמי שבתא מקרי ונרא' כמתנה לחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקו"י וה"ה להפריש במדברות וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת, ע"כ. וכן הביא **הריב"ש** (סי' י) וביאר שכל שיוצא מתחילת השבוע כיון שהם ימים המיחסין לשבת שעבר אין לו להימנע ממצאת מחמת שבת הבא, אבל היוצא מיום ד' אסור שאלו הימים מתיחסים לשבת הבא וא"כ נרי' כמתנה לחלל את השבת לכתח'י. וכן פסק **השו"ע** (סעי' ד).

ואולם **הרדב"ז** (ח"ד סי' א) אף קמ"ט (ע"ט) דחה דברי הרי"ף, דכי משום דבר מצוה (שהוא איסור תחומין) אין להקל להקל דבר שכבר נהג בו איסור. וכן דעת **המהרי"ב** (ח"ב סי' נג) **והמ"א** (סי' ט) ד.

